

INNEHÅLL

Följebrev

1. Ålands ställning vid ett finländskt medlemskap i Europeiska unionen . . .	1
1.1. Anslutningen och Ålandsprotokollet	1
1.2. Medlemskapets inverkan på lagstiftnings- och förvaltningsbehörig-	
heten	2
<i>Behörighetsfördelningen mellan landskapet och riket</i>	
<i>Behörighetsfördelningen mellan landskapet och EU</i>	
2. Behov av att ändra självstyrelselagen för Åland vid ett medlemskap i Euro-	
peiska unionen	2
2.1. Behörighet att vara verksam inom hälso- och sjukvården samt veterinär-	
väsendet i landskapet	3
<i>Allmänt</i>	
<i>Arbetsgruppens ställningstagande</i>	
2.2. Hembygdsrätt	4
<i>Allmänt</i>	
<i>Arbetsgruppens ställningstagande</i>	
Rätt att utöva näring samt förvärva och besitta fast egendom	
Rösträtt och valbarhet i lagtingsval och kommunala val	
2.3. Lantbruks- och fiskeripolitiska åtgärder	6
<i>Allmänt</i>	
<i>Arbetsgruppens ställningstagande</i>	
2.4. Uppgörande av program och planer för landskapets stödpolitik samt	
kanaliseringen av EU-stöd till landskapet	7
<i>Allmänt</i>	
<i>Arbetsgruppens ställningstagande</i>	
2.5. Lagstiftningskontrollen	7
<i>Allmänt</i>	
<i>Arbetsgruppens ställningstagande</i>	
2.6. Medborgarskapskrav för tjänsteinnehavare	9
2.7. Behörighet och förfarande i förvaltningsärenden	9
<i>Allmänt</i>	
2.7.1. Tillstånd för utlänningar att äga och besitta fast egendom i landskapet	
samt att utöva näring	
2.7.2. Rätt att idka handelssjöfart	
2.7.3. Rätt att idka intern lufttrafik	
2.7.4. Representation vid förhandlingar med producenternas centralorganisa-	
tioner	
2.7.5. Ändring av importskyddet för lantbruks- och fiskeriprodukter	
<i>Arbetsgruppens ställningstagande</i>	



2.8. Överenskommelseförordningar	11
2.9. Ämbetspråket	12
<i>Allmänt</i>	
<i>Arbetsgruppens ställningstagande</i>	
2.10.Landskapets ekonomi	12
<i>Allmänt</i>	
<i>Medlemsskapets inverkan på statsbudgeten</i>	
<i>Arbetsgruppens ställningstagande</i>	
2.11.Behörighetsvillkor för statstjänst	14
3. Övriga behov av att ändra självstyrelselagen	14
4. Ändringar som bör beredas inom en snar framtid	16
4.1. Landskapets budget	16
4.2. Läroavtal	16

Bilagor

1. Utkast till ändring av 30 § självstyrelselagen för Åland
2. Utkast till ändring av 67 § självstyrelselagen för Åland
3. Utkast till ändring av 38 § självstyrelselagen för Åland
4. Utkast till ändring av 19 § självstyrelselagen för Åland

BEHOVET AV ATT ÄNDRA SJÄLVSTYRELSELAGEN FÖR ÅLAND OM FINLAND INKLUSIVE ÅLAND BLIR MEDLEM I EUROPEISKA UNIONEN

1. Ålands ställning vid ett finländskt medlemskap i Europeiska unionen

1.1. Anslutningen och Ålandsprotokollet

Enligt fördraget om Konungariket Norges, Republiken Österrikes, Republiken Finlands och Konungariket Sveriges anslutning till Europeiska unionen (anslutningsfördraget) skall de tre fördragen om upprättande av de Europeiska gemenskaperna tillämpas på Åland endast om Finland i samband med ratifikationen av anslutningsfördraget avger en förklaring om att fördraget skall tillämpas på Åland. För att Finland skall kunna ge en sådan förklaring krävs enligt 59 § 1 mom. självstyrelselagen för Åland att lagtinget med kvalificerad majoritet ger sitt bifall till anslutningsakten.

Om lagtinget inte ger sitt bifall till anslutningsakten tillämpas de tre grundläggande fördragen inte på Åland och Åland intar således en ställning som tredje land i förhållande till Finland och de övriga medlemsstaterna.

Till anslutningsakten har fogats ett särskilt protokoll nr 2 (Ålandsprotokollet) med bestämmelser om hur de tre grundläggande fördragen skall tillämpas på Åland såvida Åland ansluts till EU.

Enligt artikel 1 i protokollet hindrar Romfördraget inte en fortsatt tillämpning av de bestämmelser om Åland som var i kraft den 1 januari 1994 om inskränkningar, på icke-diskriminerande grund för fysiska personer utan åländsk hembygdsrätt och juridiska personer, i rätten att förvärva och inneha fast egendom samt i etableringsrätten och rätten att tillhandahålla tjänster utan tillstånd av behöriga myndigheter i landskapet.

Enligt punkt a i artikel 2 utesluts landskapet från gemenskapens beskattningsterritorium i fråga om indirekta skatter, vilket innebär att EG:s direktiv om indirekta skatter inte behöver tillämpas beträffande Åland. Landskapet står inte till följd av detta utanför gemenskapens tullunion, men mellan Åland och de övriga delarna av gemenskapen måste skapas en förtullningsgräns för uppbörden av de indirekta skatterna.

Enligt punkt b i artikel 2 är syftet med skatteundantaget att bevara en livskraftig lokal ekonomi på Åland och undantaget skall inte återverka negativt på unionsintressena eller unionens gemensamma politik. Det anges även att bestämmelserna i punkt a om undantaget kan frångås, om de äventyrar en sund konkurrens och gemenskapens egna intäkter. Detta kan dock endast ske efter ett enhälligt beslut av rådet på förslag av kommissionen.

Enligt artikel 3 skall Finland se till att alla fysiska och juridiska personer i medlemsstaterna likabehandlas på Åland. Med Finland avses här republiken Finland inklusive Åland.

1.2. Medlemskapets inverkan på lagstiftnings- och förvaltningsbehörigheten

Behörighetsfördelningen mellan landskapet och riket

Självstyrelselagens bestämmelser om behörighetsfördelningen mellan riket och landskapet påverkas inte av att Finland inklusive Åland ansluts till EU, utan behörigheten att tillämpa och verkställa gemenskapsrätten på Åland skall fördelas mellan riket och landskapet i enlighet med självstyrelselagens bestämmelser.

Inom landskapets behörighetsområden skall således lagtinget och landskapsstyrelsen ansvara för att EG-direktiven genomförs i landskapet och landskapsstyrelsen formulera Finlands nationella ställningstaganden vid tillämpningen av gemenskapens gemensamma politik i landskapet. En förutsättning för att Åland skall erhålla EU-stöd inom landskapets behörighetsområden är följaktligen att lagtinget och landskapsstyrelsen vidtar de lagstiftningsåtgärder gemenskapsrätten förutsätter, att landskapsstyrelsen formulerar planer och program för landskapets stödpolitik och att landskapet ansvarar för den nationella medfinansieringen.

Behörighetsfördelningen mellan landskapet och EU

Ett medlemskap i EU medför att EU får exklusiv lagstiftningsbehörighet på vissa områden. Till den del dessa områden faller inom landskapets lagstiftningsbehörighet överförs således en del av lagtingets lagstiftande makt till EU:s lagstiftande organ.

EG:s lagstiftningsbehörighet innebär att EG:s rättsakter inom dessa områden inte godkänns eller sätts i kraft nationellt. EG-förordningarna blir efter att ha trätt i kraft inom gemenskapen direkt tillämpliga i landskapet medan EG-direktivens bestämmelser skall genomföras i landskapslagstiftningen inom en viss tid efter ikraftträdandet. Förordningarna och direktiven publiceras inte i Ålands författningssamling utan i stället i Europeiska gemenskapernas officiella tidning. De lagstiftningsåtgärder landskapet vidtar med anledning av ett EG-direktiv kommer dock såsom all landskapslagstiftning att publiceras i Ålands författningssamling.

2. Behov av att ändra självstyrelselagen för Åland vid ett medlemskap i Europeiska unionen

Arbetsgruppen har gått igenom självstyrelselagen paragraf för paragraf och analyserat de behov av ändringar som ett EU-medlemskap kan tänkas medföra. Arbetsgruppen har i första hand undersökt vilka ändringar som i juridiskt-tekniskt avseende blir absolut nödvändiga. I andra hand har arbetsgruppen undersökt sådana ändringar som av praktiska eller andra motsvarande skäl kan tänkas önskvärda, även om de inte är absolut nödvändiga.

Arbetet har avgränsats så att det inte gäller skatte- och tullfrågor eller landskapets deltagande i EU:s beslutsprocess, eftersom dessa frågor behandlas i andra arbetsgrupper. Arbetsgruppen fäster dock uppmärksamhet vid att de olika arbetsgruppernas förslag bör samordnas.

Arbetsgruppen har konstaterat att vissa av självstyrelselagens bestämmelser kommer att förlora sin praktiska tillämpning vid ett medlemskap. Som allmän princip föreslås att sådana bestämmelser inte i detta skede upphävs, eftersom det under den korta tid som står till förfogande för beredning av ändringsförslag är svårt att förutse deras betydelse i framtiden och då framför allt i förhållande till stater som står utanför gemenskapen.

Endast i fråga om två bestämmelser i självstyrelselagen (30 § 9 punkten och 67 §) finns det ett direkt behov av ändring. Nedan redogörs först för dessa två bestämmelser och motiveras varför en ändring av självstyrelselagen i övrigt inte är nödvändig till följd av ett EU-medlemskap. I betänkandet presenteras därefter några ändringsförslag som arbetsgruppen betecknar som önskvärda men inte i sig absolut nödvändiga på grund av ett medlemskap.

Slutligen pekar arbetsgruppen på några ändringsbehov som inte sammanhänger med ett EU-medlemskap, men som kan anses brådskande.

2.1. Behörighet att vara verksam inom hälso- och sjukvården samt veterinärväsendet i landskapet

Allmänt

Enligt 30 § 9 punkten självstyrelselagen avgör landskapsstyrelsen huruvida nordiska medborgare som är behöriga att vara verksamma inom hälso- och sjukvården eller veterinärväsendet i ett annat nordiskt land än Finland, kan förklaras behöriga att vara verksamma i landskapet efter att ha godkänts i ett prov som landskapsstyrelsen ordnar om landskapslagstiftningen på området.

Bestämmelsen sammanhänger med 27 § 30 punkten enligt vilken riket är behörigt att lagstifta om behörigheten att vara verksam inom hälso- och sjukvården.

Behörigheten att vara yrkesverksam inom EU regleras genom EG-lagstiftning och eventuella begränsningar en medlemsstat uppställer för behörigheten att utöva ett yrke i staten är utan verkan gentemot medborgare i andra medlemsstater. Bestämmelserna i 9 punkten, som innebär en diskriminering av nordiska medborgare i jämförelse med medborgare i de övriga medlemsstaterna, är således utan verkan inom gemenskapen. I själva verket förlorade den sin verkan redan i och med avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES-avtalet).

Riksdagen gav i november 1993 med lagtingets bifall sitt godkännande till vissa bestämmelser i överenskommelsen mellan de nordiska länderna om en gemensam

nordisk arbetsmarknad för viss hälso- och sjukvårdspersonal och veterinärer (FördrS 1/94).

Arbetsgruppens ställningstagande

Bestämmelsen i 30 § 9 punkten har kommit till för att göra det lättare för nordiska medborgare att i landskapet Åland vara verksamma inom hälso- och sjukvården eller veterinärväsendet. Redan genom EES-avtalet och den ovan nämnda nordiska konventionen har bestämmelsen dock fått en motsatt funktion i och med att den uppställer strängare krav än EES-avtalet och konventionen. Bestämmelsen är utan verkan och kan därför upphävas.¹

2.2. Hembygdsrätt

Allmänt

Den åländska hembygdsrätten är knuten till ett finskt medborgarskap. Sålunda kan enligt 6 § självstyrelselagen endast barn med finskt medborgarskap erhålla hembygdsrätt med stöd av lag och enligt 7 § endast den som har finskt medborgarskap beviljas hembygdsrätt. Enligt 8 § leder en förlust av finskt medborgarskap även till en förlust av hembygdsrätten.

Hembygdsrätten är ett krav för deltagande och valbarhet i lagtingsval och kommunala val, för rätt att förvärva och besitta fast egendom i landskapet samt för att utöva näring. Befrielsen från att fullgöra värnplikt omfattar endast den som har hembygdsrätt.

Arbetsgruppens ställningstagande

Rätt att utöva näring samt förvärva och besitta fast egendom

Åland har med stöd av Ålandsprotokollet rätt att på icke-diskriminerande grund inskränka rätten för den som inte har hembygdsrätt att förvärva och inneha fast egendom samt att etablera sig och tillhandahålla tjänster i landskapet.

Den hembygdsrätt som avses i protokollet är en hembygdsrätt som är bunden till ett finskt medborgarskap och hembygdsrättens knytning till ett finskt medborgarskap har inte ansetts vara en diskriminering av medborgare i de övriga medlemsstaterna.

¹ Se bilaga 1; utkast till ändring av 30 § självstyrelselagen för Åland

Diskrimineringsförbudet innebär dock att finska medborgare som inte har hembygdsrätt inte får behandlas bättre än andra unionsmedborgare. Landskapslagstiftningen och praxis vid beviljande av tillstånd bör således alltid vara sådana att EU-medborgare behandlas på samma sätt som finska medborgare som inte har hembygdsrätt.

Rösträtt och valbarhet i lagtingsval och kommunala val

Unionsmedborgarskapet omfattar inte en rätt att delta i parlamentsval oberoende av statsmedborgarskap. Medlemsstaterna får således själva avgöra vem som har rösträtt och är valbar i parlamentsval. Lagtinget är Ålands parlament och ett krav på hembygdsrätt för rösträtt och valbarhet vid lagtingsval är således förenligt med EU:s bestämmelser.

Genom Maastrichtfördraget fogades bestämmelser om unionsmedborgarskap till Romfördraget. Enligt bestämmelserna har en unionsmedborgare rösträtt och valbarhet i kommunala val i den medlemsstat där han är bosatt. Rådet har dock inte ännu fattat beslut om genomförande av kommunal rösträtt och valbarhet. Avsikten är att rådet skall fatta beslut om kommissionens förslag om genomförande under år 1994 och att direktivet skall genomföras av medlemsstaterna före utgången av år 1995.

I slutakten från anslutningskonferensen har intagits en förklaring enligt vilken frågan om rösträtt och valbarhet i kommunala val på Åland skall avgöras i enlighet med Finlands önkemål inom sex månader från Finlands anslutning, såvida även Åland skall anslutas till unionen. Förklaringen har intagits för att Ålands särställning skall kunna beaktas då beslutet om genomförande av Maastrichtfördragets bestämmelser om den kommunala rösträtten och valbarheten fattas.

Kravet på hembygdsrätt för rösträtt och valbarhet i kommunala val i landskapet är således förenligt med gällande EU bestämmelser. Även i framtiden torde krav på åländsk hembygdsrätt för rösträtt och valbarhet vid kommunala val i landskapet kunna uppställas när Finland uppger detta som sitt önskemål vid sin förklaring och önskemålet beaktas vid genomförandet av EG-direktivet om genomförande av unionsmedborgares rösträtt och valbarhet i kommunala val.

Enligt 67 § självstyrelselagen medges finska medborgare som saknar hembygdsrätt samt danska, isländska, norska och svenska medborgare rösträtt och valbarhet vid val av förtroendevalda inom kommunalförvaltningen. Sådan rösträtt medges under de förutsättningar som anges i landskapslag. Landskapslagen skall antas med minst två tredjedelar av de avgivna rösterna.

För att förhindra diskriminering inom EU och möjliggöra kommunal rösträtt för unionsmedborgare bör 67 § 1 mom. ändras så att även unionsmedborgare kan ges kommunal rösträtt.

Eftersom alla nordiska länder inte i detta skede kommer att bli medlemmar i EU, bör lagrummet utformas så att också medborgare i nordiska länder som inte hör till

EU kan bibehålla sin rösträtt. Samtidigt kan tiden dock anses mogen för att ta steget fullt ut och anse att det är landskapets sak att avgöra huruvida rösträtten och valbarheten skall omfatta endast unionsmedborgare eller om den inte alls skall begränsas med avseende på medborgarskap. Arbetsgruppen har för detta utarbetat två alternativa förslag till ändring av 67 §.²

2.3. Lantbruks- och fiskeripolitiska åtgärder

Allmänt

Behörigheten i frågor som rör lantbruks- och fiskeripolitiska åtgärder, inom vilket gemenskapens gemensamma politik skall tillämpas, är enligt 18 § 15 och 16 punkterna samt 27 § 15 punkten självstyrelselagen delad mellan landskapet och riket. Problem kan uppstå kring omfattningen av landskapets respektive rikets behörighetsområde med anledning av att gemenskapens uppdelning av de lantbruks- och fiskeripolitiska åtgärderna och terminologin kring åtgärderna skiljer sig från gällande uppdelning och terminologi i riket och landskapet.

Arbetsgruppens ställningstagande

Behovet av att ändra eller klargöra behörighetsfördelningen mellan riket och landskapet i fråga om lantbruks- och fiskeripolitiska åtgärder är svårt att förutse innan de praktiska erfarenheterna av ett medlemskap kan utvärderas.

Arbetsgruppen anser därför att det inte i detta skede föreligger ett behov av att ändra behörighetskatalogen i självstyrelselagen men konstaterar att ett behov kan bli aktuellt i framtiden.

2.4. Uppgörande av program och planer för landskapets stödpolitik samt kanaliseringen av EU-stöd till landskapet

Allmänt

Många av de centrala sektorerna inom Europeiska gemenskapens regional- och strukturpolitik faller enligt kompetensfördelningen i självstyrelselagen helt eller delvis inom Ålands behörighet. Behörigheten att besluta om Finlands nationella

² Se bilaga 2; utkast till ändring av 67 § självstyrelselagen för Åland

ställningstaganden till den del de gäller tillämpningen av gemenskapspolitiken i landskapet bör fördelas i enlighet med självstyrelselagens behörighetsfördelning.

Arbetsgruppens ställningstagande

Beredningen av program och planer för landskapets stödpolitik samt ansvaret för den nationella medfinansieringen är en landskapsangelägenhet inom de områden som faller inom landskapets behörighet. I enlighet med detta bör de delar av EU-stöd som beviljats utgående från de åländska programmen och planerna anses som inkomster för landskapet och tas upp som sådana i landskapets budget, på samma sätt som stöden tas upp som inkomster i statsbudgeten.

De belopp Finland kommer att erhålla från EU under åren 1995-1999 bör följaktligen anses bestå av två delar, dels stöd som hänför sig till rikets program eller planer, dels stöd som hänför sig till landskapets program eller planer. De stöd från EU till Finland inklusive Åland som hänförts till budgethushållningen har dock preliminärt i sin helhet tagits upp i statens budget. Arbetsgruppen konstaterar att de stöd som faller inom landskapets behörighet således i något skede måste fastställas och överföras till landskapet för att tas upp som inkomster i landskapets budget. Arbetsgruppen konstaterar dock att det inte faller inom gruppens mandat att föreslå kriterier för hur landskapets andel skall fastställas men att kriterier torde kunna fastställas utan en ändring av självstyrelselagen.

Eftersom landskapets del av stöden från EU ingår i statsbudgetens inkomstsida påverkar den det årliga avräkningsbeloppets storlek. Detta innebär att landskapet delvis tar del av stöden två gånger. Arbetsgruppen konstaterar dock att den ekonomiska betydelsen, ca 90 000 mk per år, är ringa.

2.5. Lagstiftningskontrollen

Allmänt

Republikens president har enligt 19 § självstyrelselagen rätt att förordna att en landskapslag skall förfalla helt eller delvis såvida landskapet överskridit sin lagstiftningsbehörighet eller landskapslagen rör rikets inre eller yttre säkerhet. Ålandsdelegationens utlåtande skall alltid inhämtas över lagen och högsta domstolens utlåtande skall inhämtas om ett förordnande av lagen att förfalla kan bli aktuellt. Ärendena bereds och föredras för presidenten av justitieministeriet.

Presidentens förordnande om att en lag skall förfalla måste ges inom fyra månader från det att lagen delgivits presidenten. I annat fall kan landskapslagen träda i kraft.

Finland ansvarar såsom medlemsstat för att Finland inklusive Åland uppfyller sina skyldigheter som medlemsstat, däribland att såväl den finländska som den åländska lagstiftningen anpassas till EG-lagstiftningen på det sätt som krävs. Om Åland inte vidtagit de lagstiftningsåtgärder ett EG-direktiv förutsätter, kan Finland bli skadeståndsskyldigt gentemot gemenskapen eller enskilda.

Arbetsgruppens ställningstagande

Presidentens vetorätt enligt självstyrelselagen omfattar inte uttryckligen de fall att en landskapslag står i strid med EG-lagstiftningen. Det är inte heller önskvärt, om ens möjligt, att utvidga presidentens vetorätt till att omfatta dessa fall. För det första saknar presidenten även i övrigt en allmän roll vid det nationella genomförandet av EG-lagstiftning och presidentens vetorätt skulle innebära ett åsidosättande av den parlamentariska maktfördelningen genom att lagtingets maktbefogenheter överförs på presidenten. För det andra skulle en sådan vetorätt innebära att presidenten föregriper det kontrollsystem som finns inom EU. I tolkningsfall kunde det hända att EG-domstolen skulle komma till en annan lösning. Ett vägande argument mot att presidentens vetorätt skulle omfatta en prövning av om landskapslagstiftningen uppfyller EG-rättens krav är också att det i många situationer kan vara en mycket svår bedömningsfråga att på förhand avgöra om genomförandet är riktigt. Det nuvarande kontrollsystemets resurser skulle inte räcka till för detta. Dessutom skulle en sådan vetorätt inte omfatta en kontroll av de situationer att ett direktiv inte alls genomförs.

Högsta domstolen har 13.10.1994 gett utlåtande om en landskapslag om ändring av landskapslagen om rätt att idka näring i landskapet Åland. I landskapslagen har med stöd av 19 § 3 mom. självstyrelselagen tagits in en bestämmelse av rikslagstiftningsnatur. Högsta domstolen anför att "frågan huruvida en sådan bestämmelse i ett lagtingsbelut och således även motsvarande bestämmelse i rikslag överensstämmer med EES-avtalet inte kan vara föremål för en sådan lagstiftningskontroll som avses i 19 § 2 mom. självstyrelselagen". Det är dock inte ännu klart vilken betydelse detta avgörande har för frågan om huruvida andra bestämmelser än blankettbestämmelser överensstämmer med EG-rätten kan bli föremål för lagstiftningskontroll enligt 19 § 2 mom.

Det är inte uteslutet att praxis utvecklas så att presidenten kan utöva vetorätt om det är fråga om uppenbara brott mot EG-lagstiftningen. Arbetsgruppen anser med hänvisning till det ovan sagda att det åtminstone inte i detta skede finns anledning att ändra självstyrelselagen till denna del.

Om den maximala kontrolltiden om fyra månader utnyttjas till fullo, blir den sammanlagda tiden för beredning och lagstiftningskontroll av landskapslagar relativt lång. Detta kan bli ett problem vid ett medlemskap eftersom ett EG-direktiv vanligen skall genomföras inom sex månader. Inom denna tid skall således den

behövliga landskapslagen beredas av landskapsstyrelsen, behandlas av lagtinget, skickas på remiss till Ålandsdelegationen och eventuellt högsta domstolen samt föredras för presidenten.

Ett medlemskap medför således inte ett direkt behov av att ändra bestämmelserna om lagstiftningskontrollen. Ett smidigare procedursystem som skulle förkorta den faktiska kontrolltiden skulle dock underlätta landskapets situation vid genomförande av ny EG-lagstiftning. Frågan om en förenkling av procedursystemet tas upp senare i betänkandet i samband med arbetsgruppens redogörelse för ändringar av självstyrelselagen som inte har direkt samband med ett EU-medlemskap men är önskvärda.

2.6. Medborgarskapskrav för tjänsteinnehavare

Enligt 24 § självstyrelselagen kan nordiska medborgare anställas som tjänstemän hos landskapet och de åländska kommunerna. I paragrafen anges dock att det i landskapslag kan stadgas om anställning även av andra utländska medborgare.

I och med att EES-avtalet trädde i kraft på Åland infördes i kommunallagen för Åland samt tjänstemannalagen för landskapet Åland bestämmelser om att krav på medborgarskap inte får ställas för andra tjänster än tjänst som polisman, för vilken tjänst finskt medborgarskap krävs i enlighet med självstyrelselagens bestämmelser. Eftersom dessa ändringar av landskapslagstiftningen har genomförts medför ett medlemskap inte något absolut krav på ändring av självstyrelselagens bestämmelser om tjänsteinnehavarnas medborgarskap. Kravet på finskt medborgarskap för polistjänst är förenligt med gemenskapens bestämmelser.

2.7. Behörighet och förfarande i förvaltningsärenden

Allmänt

2.7.1. Tillstånd för utlänningar att äga och besitta fast egendom i landskapet samt att utöva näring

Enligt 30 § 7 punkten självstyrelselagen är landskapsstyrelsen behörig att bevilja utländska fysiska och juridiska personer rätt att äga och besitta fast egendom eller utöva näring i landskapet, dock efter att ha inhämtat utlåtande av behörig riksmyndighet.

Bestämmelsen sammanhänger med 27 § 9 punkten enligt vilken riket är behörigt att lagstifta om de villkor som gäller i hela riket för utländska fysiska och juridiska personers rätt att äga och besitta fast egendom samt att utöva näring.

Då EES-avtalet trädde i kraft upphävdes begränsningarna, på grund av medborgarskap, för alla utländska fysiska och juridiska personer att äga och besitta fast egendom samt att utöva näring i Finland. Vid ett medlemskap i EU är begränsningar gentemot medborgare i medlemsstaterna utan verkan. Finland har dock en möjlighet att införa begränsningar gentemot medborgare i stater som står utanför gemenskapen.

2.7.2. Rätt att idka handelssjöfart

Enligt 30 § 13 punkten skall riket samråda med landskapet vid beviljande av rätt för utländska fartyg att idka handelssjöfart i landskapet eller mellan landskapet och riket.

Bestämmelsen sammanhänger med 27 § 13 punkten enligt vilken riket är behörigt att lagstifta om handelssjöfart.

Vid ett medlemskap i EU är begränsningar av rätten att idka handelssjöfart utan verkan gentemot medborgare i medlemsstaterna. Finland kan dock ha en möjlighet att införa begränsningar gentemot medborgare i stater som står utanför gemenskapen.

2.7.3. Rätt att idka intern lufttrafik

Enligt 30 § 15 punkten är landskapsstyrelsen behörig att besluta om frågor som gäller rätt att idka intern lufttrafik, dock efter att ha inhämtat utlåtande av behörig riksmyndighet.

Bestämmelsen sammanhänger med 27 § 14 punkten enligt vilken riket är behörigt att lagstifta om luftfart.

Vid ett medlemskap i EU kan begränsningarna av rätten att idka intern lufttrafik inte uppställas gentemot övriga medlemsstater. Något hinder för begränsningar i förhållande till stater utanför gemenskapen torde dock inte finnas.

2.7.4. Representation vid förhandlingar med producenternas centralorganisationer

Enligt 30 § 19 punkten har landskapsstyrelsen rätt att vara företräd vid statsrådets förhandlingar med producenternas centralorganisationer.

Bestämmelsen sammanhänger med 27 § 15 punkten enligt vilken riket är behörigt att lagstifta om priset på lantbruks- och fiskeriprodukter.

Vid ett medlemskap i EU kommer sådana förhandlingar som avses inte längre att föras. I framtiden kan det bli aktuellt att statsrådet hör producentorganisationerna då planer och program för den nationella stödpolitiken utarbetas. Landskapsstyrelsen skulle då med stöd av 19 punkten ha rätt att närvara vid dessa överläggningar.

2.7.5. Ändring av importskyddet för lantbruks- och fiskeriprodukter

Enligt 30 § 20 punkten skall landskapsstyrelsen höras innan beslut fattas om sådana ändringar i importskyddet för lantbruks- och fiskeriprodukter som kan beröra lantbruksproduktionen och fiskerinäringen i landskapet.

Bestämmelsen sammanhänger med 27 § 15 punkten enligt vilken riket är behörigt att lagstifta om priset på lantbruks- och fiskeriprodukter.

Vid ett medlemskap i EU är bestämmelser om importskydd utan verkan gentemot övriga medlemsstater och ett importskydd gentemot stater utanför gemenskapen regleras i EG-lagstiftningen.

Arbetsgruppens ställningstagande

De berörda bestämmelserna i 30 § saknar verkan gentemot EU.

Arbetsgruppen konstaterar dock att bestämmelsernas betydelse i framtiden och då framför allt gentemot stater som står utanför gemenskapen är svåra att förutse under den korta tid som står till förfogande för beredning av ändringsförslag, och anser därför att bestämmelserna kan stå kvar oförändrade.

2.8. Överenskommelseförordningar

Genom riksförordning kan enligt 32 § självstyrelselagen med landskapsstyrelsens samtycke uppgifter som hör till riksförvaltningen överföras på en landskapsmyndighet eller uppgifter som hör till landskapsförvaltningen överföras på en riksmyndighet.

Förfarandet med överenskommelseförordningar behövs även vid ett EU-medlemskap. Det finns ett behov av att utveckla överenskommelseförordningsinstitutet så att även andra än rena förvaltningsfrågor kan regleras.

2.9. Ämbetspråket

Allmänt

Enligt 36 § självstyrelselagen är landskapet enspråkigt svenskt och ämbetspråket i stats-, landskaps- och kommunalförvaltningen svenska. Enligt 38 § är skriftväxlingsspråket mellan landskapsmyndigheterna och de centrala statsmyndigheterna svenska, dock så att fördrag som tillställs lagtinget för godkännande även kan

översändas på originalspråket, om fördraget med stöd av lag inte publiceras på svenska.

Om Finland ansluts till EU kommer svenska att bli ett av unionens officiella språk. Alla nya rättsakter kommer att finnas i en officiell svensk version som översätts inom unionen. Det material som produceras i beredningsskedet kommer dock inte genast att finnas tillgängligt på svenska utan endast på franska och engelska. Detta innebär att landskapet, såvida man vill delta aktivt i ett tidigt skede av beredningen av ärenden inom gemenskapen, måste ta emot handlingar som inte är översatta till svenska.

Arbetsgruppens ställningstagande

Arbetsgruppen anser att 38 § bör ändras så att handlingar som delges landskapet i syfte att underrätta landskapet om ärenden som bereds inom EU:s institutioner och som inte översatts till svenska även kan översändas på originalspråket, för att det skall vara möjligt för landskapet att aktivt ta del i beredningsarbetet inom gemenskapen.³

Arbetsgruppens ändringsförslag har utformats i enlighet med det förslag till ett nytt 9 a kapitel i självstyrelselagen, som presenterats av den arbetsgrupp vid justitieministeriet som utarbetat förslag till hur Åland skall delat i det nationella beslutsfattandet i EU-ärenden.

2.10. Landskapets ekonomi

Allmänt

Enligt 45 och 46 §§ självstyrelselagen tillförs landskapet varje år av statsmedel ett belopp som fastställs vid en avräkning så att inkomsterna i statsbudgeten, med undantag för nettoupplåningen, multipliceras med den så kallade avräkningsgrunden. Avräkningen verkställs av Ålandsdelegationen.

Enligt 47 § är avräkningsgrunden 0,45 procent. Avräkningsgrunden kan ändras genom rikslag med lagtingets bifall, om vissa förutsättningar som nämns i paragrafen föreligger. Orsaker som skall föranleda en höjning av avräkningsgrunden är att landskapet övertagit förvaltningsuppgifter som ankommer på riket, att landskapet efter överenskommelse med riket svarar för verksamhet som helt eller till en betydande del tjänar riksintressen, att uppnåendet av självstyrelsens syften förorsakar väsentligt ökade kostnader eller att landskapets förvaltning belastas av kostnader som

³ Se bilaga 3; utkast till ändring av 38 § självstyrelselagen för Åland

inte kunnat förutses då självstyrelselagen stiftades. Avräkningsgrunden skall sänkas, om riket övertagit förvaltningsutgifter som ankommer på landskapet och landskapets utgifter därigenom minskat. Avräkningsgrunden skall även ändras om grunderna för statsbokslutet genomgår sådana ändringar som väsentligt inverkar på avräkningsbeloppets storlek.

Enligt 48 § kan landskapet på framställning av lagtinget beviljas extra anslag för osedvanligt stora engångsutgifter som inte rimligen kan finansieras med landskapets budget. Anslagen beviljas av Ålandsdelegationen.

Enligt 51 § kan landskapet beviljas särskilda bidrag för att förhindra att landskapet drabbas av väsentliga rubbningar i samhällsekonomin eller för täckande av kostnader för naturkatastrofer, kärnkraftsolyckor, oljeutsläpp eller andra jämförbara händelser. Bidragen beviljas av Ålandsdelegationen.

Enligt 49 § erhåller landskapet en skattegottgörelse, om den inkomst- och förmögenhetsskatt som debiterats i landskapet under ett år överstiger 0,5 procent av motsvarande skatt i riket. Skattegottgörelsen fastställs av Ålandsdelegationen.

Ålandsdelegationens beslut om verkställighet av avräkningen, om beviljande av extra anslag och särskilda bidrag och om fastställande av skattegottgörelse skall stadfästas av presidenten inom tre månader. Om presidenten lämnar ett beslut utan stadfästelse skall ärendet hänskjutas till delegationen för ny behandling.

Medlemskapets inverkan på statsbudgeten

Ett medlemskap i EU inverkar på uppbyggnaden av statsbudgeten och på hushållningen utanför budgeten.

De medel som räknas som gemenskapens egna inkomster, så som tullar, jordbruksavgifter och sockeravgifter, tas inte längre in på budgetens intäktssida. På intäktssidan har i stället tillkommit de stöd som utgår till medlemsländerna för EU:s gemensamma jordbrukspolitik, de regional- och strukturpolitiska stöden samt en del andra stöd. De stöd som fördelas via Interventionsfonden kommer dock inte att tas upp i statsbudgeten eftersom fonden står utanför budgeten. Även om också vissa andra stöd hanteras vid sidan av statsbudgeten kan huvudregeln anses vara att de stöd som helt eller delvis finansieras av EU tas in i statsbudgeten enligt bruttoprincipen.

Arbetsgruppens ställningstagande

Ett medlemskap i EU medför inte i sig ett behov av att ändra avräkningssystemet. De förändringar av uppbyggnaden och strukturen i statens budget som medlemskapet orsakar kan dock komma att medföra ett behov av förändring av avräkningsgrunden enligt 47 § självstyrelselagen.

Arbetsgruppen kontaterar att det nuvarande förfarandet för att ändra avräkningsgrunden, genom rikslag med lagtingets bifall, är osmidigt och att det kan ifrågasättas om systemet fyller sin funktion om det visar sig att EU-medlemskapet medför att avräkningsgrunden ofta måste ändras. Slutgiltigt kan detta dock konstateras först efter en utvärdering av en tids medlemskap.

Ett alternativ till att beslut om ändring av avräkningsgrunden skall fattas genom lag kunde, så som Ålandskommittén (kom.bet.1987:3) föreslog, vara att Ålandsdelegationen fattar beslutet.

Eftersom det under arbetsgruppens mandattid är oklart hur undantaget i Ålandsprotokollet beträffande den indirekta beskattningen skall materialiseras har arbetsgruppen inte kunnat ta ställning till dess inverkan på behovet att ändra avräknings-systemet.

2.11. Behörighetsvillkor för statstjänst

Enligt 64 § självstyrelselagen kan i förordning stadgas att en examen som utgör behörighetsvillkor för statstjänst i landskapet kan ersättas med en jämförbar examen i de nordiska länderna.

EU:s bestämmelser kommer att gälla även dessa tjänster. Paragrafen kommer då att ha betydelse endast i fråga om de nordiska länder som står utanför gemenskapen.

3. Övriga behov av att ändra självstyrelselagen för Åland

I sitt arbete har arbetsgruppen konstaterat att det föreligger ett behov, som inte direkt sammanhänger med ett medlemskap i EU, av att ändra självstyrelselagens bestämmelser om lagstiftningskontrollen.

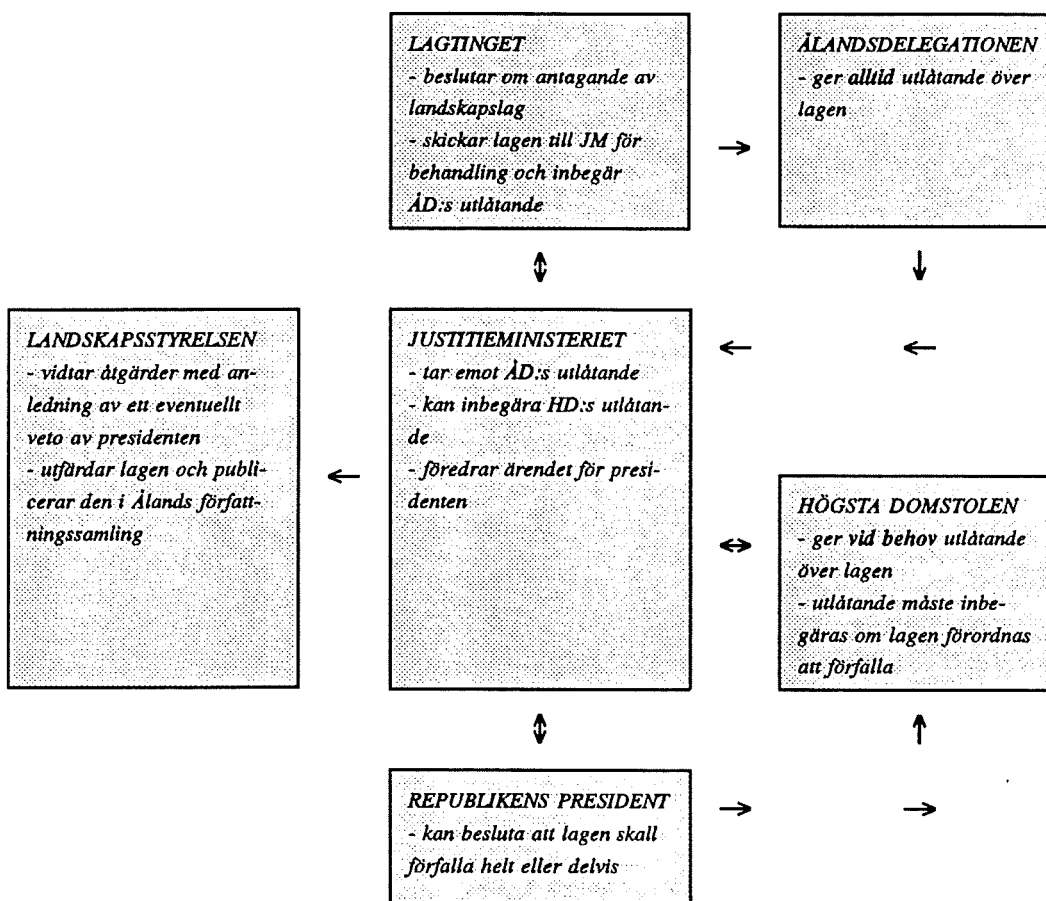
Under punkt 2.5 ovan redogjordes för lagstiftningskontrollen av landskapslagar och konstaterades att en förenkling av proceduren vid kontrollen, i syfte att förkorta den faktiska kontrolltiden, skulle vara önskvärd med tanke på kravet på ett snabbt genomförande av ny EU-lagstiftning.

En förkortning av kontrolltiden skulle också vara önskvärd för att landskapet till fullo skall kunna tillgodogöra sig den fria budgeteringsrätten som landskapet erhöll genom den nya självstyrelselagen. I dag omöjliggör den långa sammanlagda tiden för beredning, lagtingsbehandling och kontroll av lagar stiftandet av budgetlagar, eftersom den långa behandlingstiden medför att beredningen av lagarna måste inledas innan det egentliga budgetarbetet inletts.

Arbetsgruppens förslag innebär att lagtinget efter att ha antagit en landskapslag skickar lagen i original till justitieministeriet. Samtidigt skickas en kopia av lagen till Ålandsdelegationen för utlåtande. Ålandsdelegationen skickar sitt utlåtande till justitieministeriet som efter ha tagit del av Ålandsdelegationens utlåtande kan

inhämta högsta domstolens utlåtande över lagen, såvida justitieministeriet bedömer att detta behövs. Därefter föredrar justitieministeriet lagen för republikens president.

Presidenten kan inom fyra månader från det att lagen ankom till justitieministeriet besluta att lagen skall förfalla helt eller delvis. Också om justitieministeriet inte inbegärt högsta domstolens utlåtande kan presidenten själv besluta att utlåtande skall inhämtas innan han fattar sitt beslut i saken.



De ändringar som föreslås påskyndar kontrollprocessen eftersom Ålandsdelegationen kan påbörja sitt arbete tidigare i och med att lagen skickas direkt till delegationen. Att justitieministeriet kan inbegära högsta domstolens utlåtande utan att föredra ärendet för presidenten först medför en betydande tidsinbesparing, eftersom antalet föredragningar minskar. I praktiken kan inbesparingarna sammanlagt bli flera veckor.⁴

Arbetsgruppen konstaterar att EU-medlemskapet kan medföra ett behov av mera genomgripande ändringar av formen för lagstiftningskontrollen. Detta behov kan dock bedömas först efter en utvärdering av en tids medlemskap.

⁴ Se bilaga 4; utkast till ändring av 19 § självstyrelselagen för Åland

4. Ändringar som bör beredas inom en snar framtid

4.1. Landskapets budget

Arbetsgruppen konstaterar att det föreligger ett behov av att ändra självstyrelselagens bestämmelser om landskapets budget så att landskapet kan nettobudgetera, att beslut om bildande av fonder kan fattas genom budgetbeslut och att landskapets affärsverks inkomster och utgifter inte behöver inkluderas i budgeten.

Motsvarande ändringar har redan genomförts beträffande statens budget.

4.2. Läroavtal

Arbetsgruppen konstaterar att det finns behov av att återföra lagstiftnings- och förvaltningsbehörigheten i frågor som gäller läroavtal från riket till landskapet

Genom den nya självstyrelselagen överfördes behörigheten i frågor som gäller arbetsavtal från landskapet till riket. Läroavtal nämns inte uttryckligen i självstyrelselagen men behörigheten har på grund av läroavtalets juridisk-tekniska likhet med arbetsavtal ansetts överförd samtidigt som behörigheten i fråga om arbetsavtal.

Läroavtalsfrågorna i landskapet sköts lämpligen av landskapets myndigheter till skillnad från i riket där frågorna är en kommunal angelägenhet. Detta är dock inte möjligt om behörigheten i dessa frågor tillkommer riket.

Utkast till ändring av 30 § självstyrelselagen för Åland

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

30 §

*Behörighet och förfarande i förvaltnings-
ärenden*

Förvaltningen i angelägenheter som faller inom rikets lagstiftningsbehörighet ankommer på riksmyndigheterna med iakttagande av följande:

9) *landskapsstyrelsen avgör huruvida finska, danska, isländska, norska och svenska medborgare som är behöriga att vara verksamma inom hälso- och sjukvården eller veterinärväsendet i ett annat nordiskt land än Finland, efter att ha godkänts i prov som anordnats av landskapstyrelsen om den lagstiftning på området som gäller i landskapet, kan förklaras behöriga för sådan verksamhet i landskapet,*

30 §

*Behörighet och förfarande i förvaltnings-
ärenden*

Förvaltningen i angelägenheter som faller inom rikets lagstiftningsbehörighet ankommer på riksmyndigheterna med iakttagande av följande:

(upphävs)

Utkast till ändring av 67 § självstyrelselagen för Åland

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

Alternativ 1

67 §

Införande av kommunal rösträtt i vissa fall

Under de förutsättningar som anges i landskapslag medges finska medborgare som saknar hembygdsrätt samt danska, isländska, norska och svenska medborgare rösträtt och valbarhet vid val av förtroendevalda inom kommunalförvaltningen.

67 §

Införande av kommunal rösträtt i vissa fall

Under de förutsättningar som anges i landskapslag medges finska medborgare som saknar hembygdsrätt samt danska, isländska, norska och svenska medborgare rösträtt och valbarhet vid val av förtroendevalda inom kommunalförvaltningen. *Sådan rösträtt och valbarhet kan på samma sätt medges Europeiska unionens medborgare.*

Alternativ 2:

67 §

Införande av kommunal rösträtt i vissa fall

Under de förutsättningar som anges i landskapslag medges finska medborgare som saknar hembygdsrätt samt danska, isländska, norska och svenska medborgare rösträtt och valbarhet vid val av förtroendevalda inom kommunalförvaltningen.

67 §

Införande av kommunal rösträtt i vissa fall

Under de förutsättningar som anges i landskapslag medges finska medborgare som saknar hembygdsrätt samt danska, isländska, norska och svenska medborgare rösträtt och valbarhet vid val av förtroendevalda inom kommunalförvaltningen. *Sådan rösträtt och valbarhet kan på samma sätt medges medborgare i andra stater.*

Utkast till ändring av 38 § självstyrelselagen för Åland

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

38 §

Skriftväxlingsspråk

Skrivelser och andra handlingar som utväxlas mellan landskapsmyndigheterna och statens myndigheter i landskapet skall avfattas på svenska. Detsamma gäller skrivelser och andra handlingar mellan å ena sidan nämnda myndigheter och Ålandsdelegationen och å andra sidan statsrådet, de centrala statsmyndigheterna samt sådana överdomstolar och andra statsmyndigheter vilkas ämbetsdistrikt innefattar landskapet eller en del därav.

Fördrag som enligt 59 § skall tillställas lagtinget för godkännande, kan likväl översändas till landskapet på originalspråket, om fördraget med stöd av lag inte publiceras på svenska.

(nytt 3 mom.)

Skrivelser och andra handlingar som utväxlas mellan landskapsmyndigheterna och statens myndigheter i landskapet skall avfattas på svenska. Detsamma gäller skrivelser och andra handlingar mellan å ena sidan nämnda myndigheter och Ålandsdelegationen och å andra sidan statsrådet, de centrala statsmyndigheterna samt sådana överdomstolar och andra statsmyndigheter vilkas ämbetsdistrikt innefattar landskapet eller en del därav.

Fördrag som enligt 59 § skall tillställas lagtinget för godkännande, kan likväl översändas till landskapet på originalspråket, om fördraget med stöd av lag inte publiceras på svenska.

En handling som enligt 59 a § skall delges landskapet kan översändas på originalspråket, om den inte ännu översatts till svenska.

Utkast till ändring av 19 § självstyrelselagen för Åland

Gällande lydelse

19 §

Lagstiftningskontrollen

Beslut om antagande av landskapslag skall tillställas republikens president. Innan beslutet föredras för presidenten skall utlåtande av Ålandsdelegationen inhämtas.

Finner republikens president att lagtinget har överskridit sin lagstiftningsbehörighet eller att landskapslagen rör rikets inre eller yttre säkerhet, kan presidenten, efter att ha inhämtat utlåtande av högsta domstolen, inom fyra månader från den dag då lagtingsbeslutet delgavs honom förordna att lagen skall förfalla i sin helhet eller till någon viss del.

Föreslagen lydelse

19 §

Lagstiftningskontrollen

Beslut om antagande av landskapslag skall tillställas *justitieministeriet som föredrar landskapslagen för republikens president samt till Ålandsdelegationen som avger utlåtande över beslutet till justitieministeriet innan beslutet föredras för presidenten.*

Finner republikens president att lagtinget har överskridit sin lagstiftningsbehörighet eller att landskapslagen rör rikets inre eller yttre säkerhet, kan presidenten, efter att *högsta domstolens utlåtande inhämtats*, inom fyra månader från den dag då lagtingsbeslutet delgavs *justitieministeriet* förordna att lagen skall förfalla i sin helhet eller till någon viss del.
